

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

28 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorczyk (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 28 lutego 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej syndyka masy upadłości Bank spółki akcyjnej w upadłości w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 27 października 2021 r., I ACa 954/21,
w sprawie z powództwa syndyka masy upadłości Bank spółki akcyjnej w upadłości
w W.
przeciwko D.B. i A.B. o zapłatę,

**1) uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację
powoda skierowanej przeciwko oddaleniu powództwa wobec
pozwanych (pkt 2 i 3 wyroku Sądu Okręgowego w Legnicy
z 30 marca 2021 r., I C 248/16) i rozstrzygnięciu o kosztach
postępowania pierwszoinstancyjnego (pkt 4, 5 i 6 wyroku Sądu
Okręgowego w Legnicy z 30 marca 2021 r., I C 248/16)
oraz w części orzekającej o kosztach postępowania apelacyjnego
i sprawę w tej części przekazuje Sądowi Apelacyjnemu
we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach
postępowania kasacyjnego;**

2) oddala skargę kasacyjną w pozostałej części.

Władysław Pawlak

Paweł Grzegorzczak

Agnieszka Piotrowska

[A.D.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 30 marca 2021 r., Sąd Okręgowy w Legnicy zasądził od pozwanej D.B. na rzecz strony powodowej Bank S.A. w W. (dalej Bank) kwotę 297 269 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 26 lipca 2016 r. do zapłaty (pkt 1); w pkt 2 oddalił powództwo Banku w pozostałym zakresie wobec D.B.; w pkt 3 oddalił w całości powództwo wobec A.B. oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt 4-6).

Sąd ustalił, że pozwana D.B. zawarła 18 września 2006 r. z poprzednikiem prawnym powoda umowę o kredyt hipoteczny na podstawie której, Bank udzielił jej kredytu w kwocie 440 185,33 zł indeksowanej do franka szwajcarskiego (CHF). Zgodnie z ust. 3 umowy udzielony kredyt został przeznaczony w kwocie 50 070 zł na spłatę kredytu konsumenckiego, w kwocie 213 000 zł na pokrycie kosztów przebudowy nieruchomości tj. stołówki w zakład produkcji spożywczej, w kwocie 98 730 zł na spłatę kredytu hipotecznego, w kwocie 48 160 złotych na spłatę innego kredytu, w pozostałej części na sfinansowanie opłaty z tytułu niskiej wpłaty własnej, składki ubezpieczeniowej od ryzyka utraty wartości nieruchomości oraz składek ubezpieczeniowych. Sąd Okręgowy szczegółowo opisał w uzasadnieniu wyroku treść umowy i załączników. W celu zabezpieczenia spłaty kredytu ustanowione zostały szczegółowo opisane hipoteki umowne obciążające nieruchomości stanowiące przedmiot wspólności ustawowej kredytobiorczyni oraz jej męża A.B. W dniu 28 czerwca 2007 r. pozwana zawarła z kredytodawcą aneks do umowy, zwiększający na wniosek pozwanej kwotę kredytu o 177 467,96 zł tj. do łącznej kwoty 617 653,31 zł. Zwiększony kredyt został przeznaczony w kwocie 150 000 zł na pokrycie kosztów przebudowy stołówki na zakład produkcji spożywczej, w kwocie 20 000 zł na spłatę kredytu gotówkowego, pozostała kwota na pokrycie kosztów ubezpieczenia i dalszych kosztów. Pozwana regulowała raty kredytu do 2012 r.,

łącznie zapłaciła na rzecz kredytodawcy kwotę 320 384,31 zł. W związku z zaległościami w spłacie rat, wywołanymi trudnościami finansowymi pozwanej, kredytodawca pismem z 18 lutego 2015 r., doręczonym pozwanym 27 lutego 2015 r., wypowiedział pozwanym umowę kredytu informując, że po upływie 30 dni okresu wypowiedzenia całość środków kredytowych wraz z odsetkami i kosztami staje się wymagalna i podlega natychmiastowemu zwrotowi. Jednocześnie pozwana została poinformowana, że Bank rozważy cofnięcie wypowiedzenia w przypadku uregulowania w okresie wypowiedzenia zaległych należności wskazanych w wypowiedzeniu. Pismem z 6 maja 2015 r., doręczonym 13 maja 2015 r., pozwani zostali ostatecznie wezwani do zapłaty łącznej kwoty 1 038 811,54 zł w terminie siedmiu dni. W dniu 16 lutego 2016 r. powód sporządził wyciąg z ksiąg bankowych, określający stan zadłużenia pozwanych na kwotę 1 109 187,12 zł. Sąd pierwszej instancji ustalił także, że pozwana prowadziła działalność gospodarczą w branży spożywczej, najpierw w ramach spółki cywilnej, a następnie samodzielnie; kredyt zaciągnęła jako osoba fizyczna, między innymi w celu sfinansowania modernizacji stanowiącego jej własność lokalu przeznaczonego na zakład produkcji spożywczej.

Opierając się na tych ustaleniach faktycznych, Sąd pierwszej instancji uznał, że pozwana, zawierając opisaną umowę kredytu, była konsumentem w rozumieniu art. 22¹ k.c., albowiem zaciągnięty kredyt został przeznaczony na różne cele, przy czym jedynie w niespełna 25 % na wyremontowanie nieruchomości, która miała służyć prowadzeniu przez pozwaną samodzielnej działalności gospodarczej, albowiem lokal nie stanowił przedmiotu współwłasności wspólników spółki cywilnej, w której uczestniczyła pozwana. Umowa podlegała zatem ocenie z punktu widzenia systemu ochrony konsumenta przewidzianego w art. 385¹ i następnych k.c. Umowa zawierała niedozwolone postanowienia opisane przez Sąd Okręgowy, niewiążące pozwaną jako konsumenta, po wyeliminowaniu których umowa nie mogła dalej obowiązywać i w związku z tym została przez Sąd uznana za nieważną. Konsekwencją nieważności umowy kredytu był obowiązek obu stron zwrotu otrzymanych świadczeń na podstawie przepisów kodeksu cywilnego o bezpodstawnym wzbogaceniu i świadczeniu nienależnym. Stosując teorię dwóch kondycji, uwzględniając wypłaconą pozwaną kwotę kredytu oraz zwróconą na rzecz Banku jej część, a także podniesiony przez powoda zarzut potrącenia, Sąd

Okręgowy zasądził od pozwanej D.B. na rzecz powoda kwotę 297 269 zł, stanowiącą różnicę rachunkową między otrzymaną przez pozwaną kwotą 617 653,31 zł i kwotą przez nią faktycznie zwróconą 320 384,31 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 26 lipca 2016 r. tj. po upływie 14 dni od dnia doręczenia pozwanej upominawczego nakazu zapłaty z odpisem pozwu. Sąd Okręgowy oddalił powództwo przeciwko D.B. w pozostałej części oraz w całości powództwo skierowane przeciwko A.B., odpowiadającemu jako współwłaściciel nieruchomości obciążonych hipotekami na rzecz powoda, które wygasły w związku z nieważnością umowy kredytu.

Po rozpoznaniu apelacji powoda i pozwanej D.B. wniesionych od opisanego wyżej wyroku Sądu Okręgowego w Legnicy, Sąd Apelacyjny we Wrocławiu zmienił zaskarżony wyrok w punkcie 1 w ten sposób, że uchylił rozstrzygnięcie o obowiązku pozwanej zapłaty ustawowych odsetek za opóźnienie oraz w punkcie 6 w zakresie kosztów postępowania (pkt 1), oddalił apelację powoda w całości (pkt 2) i orzekł o kosztach postępowania (pkt 3). Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu pierwszej instancji. Wskazał na trafność zarzutu pozwanej, że Sąd ten orzekł ponad żądanie pozwu, z naruszeniem art. 320 § 1 k.p.c. co do odsetek ustawowych za opóźnienie od uwzględnionej kwoty, albowiem powód dochodził w pozwie jedynie odsetek umownych, natomiast nie sformułował roszczenia o zasądzenie odsetek ustawowych za opóźnienie w zapłacie.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił naruszenie art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. w związku z postanowieniami § 1 ust. 1, § 2 ust. 2 oraz § 4 ust. 2 umowy kredytu w zw. z § 2 Regulaminu kredytowania, naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. w zw. art. 22¹ k.c., naruszenie art. 58 § 1 k.c. i art. 385¹ § 1 k.c., naruszenie art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 358 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. XLIX ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny oraz art. 41 ustawy z 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe, art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 69 ust. 2 pkt 4a w zw. z art. 69 ust. 3 i zw. z art. 75b ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe oraz w zw. z art. 4 ustawy z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, a także art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej jako „Dyrektywa 93/13”).

Formułując te podstawy, powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie wyroków Sądów obu instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Legnicy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W świetle uzasadnienia zaskarżonego wyroku oraz podstaw skargi kasacyjnej powoda pierwszoplanową kwestią jest to, czy pozwana D.B., zawierając umowę kredytu, była konsumentem w rozumieniu art.22¹ k.c., albowiem determinuje to zakres przysługującej jej ochrony przed roszczeniami powoda oraz skuteczność powoływania się przez nią na abuzywny charakter postanowień umownych i nieważność umowy kredytu. Ocena ta jest możliwa w przypadku istnienia kompleksowych ustaleń faktycznych pozwalających na taką ocenę, których zabrakło w tej sprawie i których niedostatek powoduje niemożność odniesienia się do sformułowanych w skardze zarzutów i w rezultacie jej częściowe uwzględnienie.

Art. 22¹ k.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy kredytu, stanowił, że konsumentem jest osoba fizyczna dokonująca czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z prowadzoną przez tę osobę fizyczną działalnością gospodarczą lub wykonywaną działalnością zawodową. Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (akt. tekst jedn.Dz.U. z 2024 r., poz.1796) dodała do tego przepisu słowa „z przedsiębiorcą”. Status osoby fizycznej jako konsumenta wyznaczany jest w ramach konkretnej czynności prawnej z uwzględnieniem jej rodzaju i celu tej czynności. Nie decyduje o nim to, czy dana osoba prowadzi działalność gospodarczą lub zawodową, lecz to, czy czynność zdziałana z przedsiębiorcą pozostaje w bezpośrednim związku z tą działalnością (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 27 maja 2002 r., II CSKP 314/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz.50). Brak ustawowego określenia przesłanek rozróżnienia bezpośredniego i pośredniego związku czynności prawnej z działalnością gospodarczą lub zawodową pozostawia ich określenie sądowi orzekającemu w konkretnej sprawie. Punktem odniesienia dla oceny związku czynności prawnej z prowadzoną przez przedsiębiorcę działalnością gospodarczą jako bezpośredniego lub pośredniego, są okoliczności danej sprawy istniejące w czasie dokonywania skonkretyzowanej czynności podlegającej ocenie

z tego punktu widzenia. Właściwe dla jej dokonania są kryteria rodzaju czynności prawnej i jej przedmiotu, typowego charakteru czynności ze względu na prowadzoną działalność gospodarczą, zwłaszcza przeznaczenia nabywanego towaru lub usługi dla celu bezpośrednio lub pośrednio związanego z działalnością gospodarczą (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 3 października 2014 r. V CSK 630/13, OSNC 2015, nr 7-8, poz.96, z 13 czerwca 2012 r., II CSK 515/11, z 6 września 2024 r., II CSKP 964/23; z 10 stycznia 2025 r., II CSKP1262/24; z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, OSNC-ZD 2022, nr D, poz. 50, z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 914/22, z 28 marca 2024 r., II CSKP 1605/22, z 8 marca 2024 r., II CSKP 85/24, a także wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 3 lipca 1997 r., C-269/95, pkt 16; z 20 stycznia 2005 r., C-464/01, pkt 36 oraz z 25 stycznia 2018 r., C-498/16, pkt 29; z 3 września 2015 r., C-110/14). W przypadku umów kredytowych istotne znaczenie ma przeznaczenie (sposób wykorzystania) pożyczonego kapitału (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2025 r., II CSKP 1262/24, a także wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 8 czerwca 2023 r., C-570/21).

W piśmiennictwie wyrażono poglądy zgodnie z którymi, bezpośredni związek czynności prawnej z prowadzoną działalnością gospodarczą lub zawodową istnieje wówczas, gdy dokonana czynność prawna nie zmierza przynajmniej częściowo do zaspokojenia osobistych (konsumpcyjnych) potrzeb. Niezasadne byłoby przyznanie ochrony konsumenckiej przedsiębiorcom dokonującym czynności prawnej wprawdzie poza zakresem prowadzonej działalności gospodarczej, ale w związku z tą działalnością. Wykluczenie bezpośredniego związku czynności prawnej z prowadzoną działalnością gospodarczą lub zawodową można natomiast rozważać w tych sprawach, w których przynajmniej w części zachowany jest konsumencki, osobisty cel lub przedmiot danej czynności. Chodzi więc o sytuacje, w których dana czynność prawna przedsiębiorcy obejmuje świadczenie, którego przedmiot może służyć zarówno do użytku osobistego, jak i zawodowego i czynność ta dokonywana jest przez przedsiębiorcę przynajmniej częściowo w celu osobistym (konsumpcyjnym).

Art. 22¹ k.c. nie wskazuje, w jaki sposób oceniać status konsumenta w przypadku czynności, które służą mieszanym (podwójnym) celom. Kwestia ta została rozstrzygnięta wprost w motywach niektórych aktów prawa unijnego, według

których osoba zawierająca taką umowę powinna być uznawana za konsumenta, jeżeli cel związany z działalnością gospodarczą lub zawodową jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest dominujący w kontekście całej umowy (zob. motyw 17 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającej dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającą dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Urz.UE L 304 z 22 listopada 2011 r., s. 64 ze zm.; motyw 18 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE, Dz.Urz.UE L 165 z 18 czerwca 2013 r., s. 63, oraz motyw 12 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/17/UE z dnia 4 lutego 2014 r. w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi i zmieniającej dyrektywę 2008/48/WE i 2013/36/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 1093/2010, Dz.Urz.UE L 60 z 28 lutego 2014 r., s. 34 ze zm.). Motywy te, zgodnie z koniecznością dążenia przy wykładni prawa krajowego do realizacji treści i celu dyrektywy, nie mogą pozostać bez znaczenia przy wykładni art. 22¹ k.c. w zakresie zastosowania powołanych dyrektyw. W przypadku czynności prawnych o mieszanym celu, decydującym czynnikiem jest to, by element gospodarczy nie stanowił marginalnej części czynności.

Odnosząc powyższe rozważania do realiów tej sprawy należy podnieść, że Sąd drugiej instancji ograniczył się w uzasadnieniu wyroku do stwierdzenia, że podziela ustalenia Sądu Okręgowego, iż zaciągnięty kredyt został przeznaczony na różne cele, przy czym jedynie 25 procent uzyskanego kredytu na remont nieruchomości służącej wykonywaniu przez D.B. działalności gospodarczej w branży spożywczej. Tymczasem to stwierdzenie nie koreluje z treścią umowy kredytu, z której wynika, że z kwoty 440 185,35 zł pierwotnego kredytu, kwota 213 000 zł została przeznaczona na pokrycie kosztów przebudowy stołówki na zakład produkcji spożywczej, kwota 98 730 zł na spłatę kredytu hipotecznego bliżej nieokreślonego oraz 48 160 zł na spłatę kredytu, także bliżej nieustalonego (k. 17 akt). Ustalenie charakteru tych dwóch kredytów nie pozostaje bez wpływu na ocenę tej czynności zdziałanej przez pozwaną w kontekście tego, czy była ona

konsumenitem. Należy też podnieść, że w dniu 28 czerwca 2007 r. strony zawarły aneks nr 1 do przedmiotowej umowy, na podstawie którego postanowiły zwiększyć kwotę kredytu o 177 467,96 zł, z czego 150 000 zł miało służyć pokryciu kosztów przebudowy opisanej wyżej stołówki w celu prowadzenia w niej działalności gospodarczej przez pozwaną. Po zawarciu tego aneksu, łączna kwota kredytu wyniosła zatem 617 653,31 zł, z czego kwota 363 000 zł (stanowiąca zatem 59 procent, a nie 25 procent całego zadłużenia) została zaciągnięta w związku z prowadzoną przez pozwaną działalnością gospodarczą w branży spożywczej i z przeznaczeniem na jej cele, co wynika zresztą także z jej zeznań jako strony. W tym kontekście dodatkowych ustaleń wymaga przeznaczenie kredytów zaciągniętych uprzednio przez pozwaną, których spłacie miały służyć uzyskane na podstawie przedmiotowej umowy kwoty 98 730 zł oraz 48 160 zł. Ustalenia te są niezbędne do przeprowadzenia kompleksowej oceny, czy pozwana zaciągnęła kredyt na własne lub jej rodziny potrzeby konsumpcyjne i czy w związku z tym może korzystać z systemu ochrony przewidzianej w art. 385¹ k.c. dla konsumentów. Niedostatek tych ustaleń uniemożliwił pełną ocenę zarzutów kasacyjnych i prowadził do uwzględnienia skargi kasacyjnej powoda, czyli uchylenia wyroku Sądu Apelacyjnego w zakresie oddalającym apelację powoda skierowaną przeciwko oddaleniu powództwa ponad kwotę zasądzoną wyrokiem Sądu Okręgowego (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

Powód zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, a zatem także w tej części, w której Sąd ten zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Legnicy przez uchylenie rozstrzygnięcia o obowiązku pozwanej zapłaty na rzecz powoda odsetek ustawowych za opóźnienie. To rozstrzygnięcie było następstwem prawidłowej oceny, że Sąd pierwszej instancji orzekł w tym zakresie z naruszeniem art. 320 § 1 k.p.c., albowiem powód domagał się w pozwie tylko odsetek umownych od dochodzonej kwoty, natomiast nie sformułował w nim żądania zasądzenia na jego rzecz odsetek ustawowych za opóźnienie. W skardze kasacyjnej nie zawarto żadnych zarzutów dotyczących tej kwestii, stąd skarga podlegała w tej części oddaleniu jako bezzasadna (art. 398¹⁴ k.p.c.).

(A.D.)

[r.g.]